

УДК 336.72

Спірідонова К. О.

Швець А. О.

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ВИЗНАЧЕННЯ ОСНОВНИХ НАПРЯМІВ ЇХ САНАЦІЇ

Проаналізовано стан будівельної галузі України. Досліджено специфічні особливості функціонування підприємств будівельної галузі та основні напрями проведення санаційних заходів для даних підприємств. На основі проведених досліджень визначено комплекс першочергових заходів для проведення санаційних заходів.

Ключові слова: санаційні заходи, фінансове оздоровлення, будівельна галузь, банкрутство, фінансова нестабільність, неплатоспроможність.

Постановка проблеми. Становлення і розвиток в Україні ринкової інфраструктури суттєво змінюють економічне, інформаційне і правове середовище функціонування підприємств, напрями їхньої фінансової діяльності. В останні роки в нашій країні майже третина підприємств є фінансово нестійкими та збитковими, у зв'язку із цим найбільшу частку заяв, поданих до арбітражних судів, становлять заяви, пов'язані з банкрутством підприємств.

Нестійке економічне становище підприємства є причиною його неплатоспроможності, погіршення фінансової стійкості, які призводять до незапланованих втрат і недосягнення необхідного фінансового результату чи навіть банкрутства. Таким чином, дослідження засад проведення санації та економічної стабілізації діяльності підприємства є важливим для забезпечення його подальшої роботи в ринкових умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду та аналізу питань санації присвячено праці таких дослідників, як: О.О. Терещенко, К.В. Багацька, Г.В. Булкот, О.В. Маковоз, Л.І. Лачкова, К.А. Мараховська, О.В. Панасенко, В.В. Цурик та ін. Але, незважаючи на велику кількість досліджень, пов'язаних із темою банкрутства та санації, галузеві особливості цієї проблеми є недостатньо вивченими.

Мета статті полягає у висвітленні особливостей функціонування підприємств будівельної галузі та визначенні основних напрямів їх фінансового оздоровлення, враховуючи галузеву специфіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фатальні наслідки банкрутства та ліквідації підприємств пов'язані не лише зі збитками його кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції та послуг, акціонерів, а й зі збільшенням рівня безробіття, зменшенням податкових надходжень, що негативно впливає не лише на рівень життя окремих людей, а й населення країни у цілому та може призвести до макроекономічної дестабілізації.

Слід зазначити, що значна кількість підприємств, справа про банкрутство яких знаходиться на розгляді в суді, – це підприємства, які тимчасово опинилися у скрутній ситуації та мають значний економічний потенціал. У цьому разі санація (оздоровлення) підприємства є одним з ефективних інструментів, який сприятиме підвищенню платоспроможності підприємства та стане запорукою успішного функціонування й розвитку підприємства в майбутньому.

Процедура банкрутства є досить ефективним інструментом для відновлення платоспроможності підприємства, що дає змогу успішно позбу-

тися боргів і фактично почати роботу з початку, не втрачаючи активи після проведення кредиторами виконавчого впровадження проти боржника, а також зберігаючи за собою контроль над підприємством. Проведення процедури банкрутства є вигідним як для кредиторів, так і для держави. Як свідчить статистика розгляду справ про банкрутство, у разі ліквідації підприємства держава одержує близько 15–30% належних їй податків. Вимоги кредиторів задовольняються у меншому обсязі у зв'язку з відсутністю попиту на застаріле устаткування і виробничі активи [4].

Реалізація механізмів фінансової стабілізації пов'язана з вибором напрямів фінансування діяльності підприємства (зовнішнього фінансування, що відбувається за рахунок короткострокових кредитів банку і кредиторської заборгованості; фінансування за рахунок власних і привієнних до них засобів, змішаного фінансування – як за рахунок власних, так і за рахунок позикових коштів) [1, с. 24–25].

Галузеві особливості фінансової санації зумовлені індивідуальними ознаками елементів продуктивних сил, технологічними особливостями виробництв і галузей господарства в регіоні. До того ж у вітчизняній практиці розроблено й упроваджено моделі діагностування фінансового стану і банкрутства підприємств, згрупованих за галузями економіки. А це означає, що особливості впровадження процедур банкрутства, санації, ліквідації також можна поділити за сферами: сільське господарство; харчова промисловість; інші галузі обробної промисловості (текстильна, переробки деревини, хімічна тощо); видобувна промисловість, металургія, машинобудування, виробництво електроенергії, газу, води; будівництво; оптова та роздрібна торгівля; транспорт; інші види діяльності [2, с. 205–206].

Будівельна галузь посідає одну з ключових позицій у національній економіці будь-якої країни, а рівень її розвитку свідчить про економічний розвиток країни у цілому. Особливістю функціонування будівельної галузі є тісний взаємозв'язок з іншими галузями національної економіки, оскільки саме тут створюється матеріальна база виробництва. Розроблення та реалізація стратегій розвитку національної економіки, кожного з регіонів країни неможливі без інтенсифікації будівництва, підвищення його обсягів й якості будівельних робіт на основі застосування сучасних методів будівництва, капітального ремонту, реконструкції та модернізації.

Будівельному комплексу, як і будь-якому іншому комплексу народного господарства країни, притаманна низка характерних особливостей:

– період будівництва може продовжуватися декілька звітних періодів;

– покупець (замовник) заздалегідь відомий і з ним попередньо узгоджується контрактна ціна;

– замовник частіше за все здійснює періодичні платежі в межах загальної контрактної вартості будівельно-монтажних робіт;

– продукт (об'єкт будівництва) знаходиться не за місцем розташування виконавця, а на окремій ділянці [9];

– суттєва частка необоротних активів у майні підприємства, яка протягом 2013–2017 рр. становила 31–36%, що робить «важкою» структуру балансу. Це зумовлює значні загальновиробничі витрати на утримання в належному стані цих виробничих активів;

– значні амортизаційні відрахування, які підвищують собівартість продукції, робіт та послуг будівельного напрямку. Протягом 2013–2017 рр. відбувалося зростання собівартості будівельної продукції;

– тривалість операційного циклу виробництва продукції, що пов'язана з термінами та послідовністю технологічних процесів і найчастіше перевищує два роки (характерно для підприємств, що будують житлові приміщення або інші зі значними обсягами площі забудови та багатоповерхові) [7].

Під впливом названих особливостей будівельного комплексу як важливого складника всього економічного сектору країни формуються специфічні риси та умови діяльності окремих підприємств будівельної галузі.

Сучасні будівельні підприємства України перш за все використовують позикові джерела фінансових ресурсів і дуже мало власні, як зовнішні, так і внутрішні. Це можливо пояснити особливим характером будівельного бізнесу, а також небажанням власників будівельних підприємств вкладати власні кошти для формування ресурсів, необхідних для будівництва житла, комерційних чи виробничих будівель. Об'єкти суспільного чи комунального призначення в Україні фінансуються за рахунок державного або місцевих бюджетів, а тому для цих будівель підприємства практично не використовують ані власні, ані позикові кошти. Нестача власних фінансових ресурсів спонукає будівельників шукати нові способи залучення додаткового фінансування. При цьому суб'єкти ринку розраховують на підтримку держави [6].

Однак масштаби фінансово-господарської діяльності будівельних підприємств суттєво впливають на реальну потребу у фінансових ресурсах, що вимагає від будівельних підприємств із різною величиною активів здійснювати відповідні заходи для залучення фінансових ресурсів. Такі заходи повинні відповідати як потребам і можливостям самих будівельних компаній, так і бути підкріплені реальною спроможністю соціально-економічної системи держави створювати фінансові ресурси за рахунок постійного збільшення ВВП, а фінансовий ринок – акумулювати і розподіляти ці фінансові ресурси між різними економічними суб'єктами з урахуванням їхньої вартості, необхідності залучення суб'єктами господарювання [3].

Тобто одним із визначальних чинників діяльності будівельних підприємств є достатньо великі обсяги фінансових ресурсів, які необхідні для повноцінного функціонування підприємств даної галузі. Вони формуються виходячи з:

– потреб будівельного підприємства в основних засобах виробництва;

– потреб будівельного підприємства в постійних оборотних активах;

– потреб будівельного підприємства у змінних оборотних активах;

– кількості об'єктів будівництва, що одночасно буде підприємство;

– наявності власних виробництв будівельних матеріалів;

– налагодженої системи поставки необхідних будівельних матеріалів;

– забезпеченості власним чи орендованим транспортом;

– величини податкових зобов'язань будівельних підприємств;

– необхідності створення резервних фондів для фінансування будівництва;

– необхідності створення резервних фондів для погашення короткострокових та середньострокових зобов'язань;

– корупційного складника будівельного бізнесу [6].

Слід зазначити, що особливості підприємств будівельної галузі багато в чому сформовані під впливом різноманітних чинників, здебільшого зовнішніх, які знаходяться поза сферою впливу самого підприємства.

Розвиток будівельної галузі в останні роки наочно продемонстрував значну залежність функціонування її підприємств від умов зовнішнього середовища. Майже всі роки незалежності України підприємства будівельної галузі докладають значні зусилля, переважно щоб вижити в ринкових умовах господарювання, а більшість із них неспроможна реалізовувати тактичні економічні інтереси, знаходячись на межі фінансово-економічної неспроможності. Цей факт підтверджується від'ємним значенням коефіцієнту автономії протягом 2014–2017 рр. через негативну величину власного капіталу підприємств. Позитивне значення цей показник набув лише в 2013 р. (0,11), проте він не досяг мінімального нормативного значення (0,5), що свідчить про залежність підприємств будівельної галузі від зовнішніх джерел фінансування та їх фінансову нестійкість.

Важливо зазначити, що діяльність будівельних підприємств є ліцензованою, відповідно регламентується і контролюється державою. Початок процесу будівництва також контролюється державою через процедури отримання дозволу на проектування, будівництво та узгоджується з низкою служб.

Окрім того, органами влади встановлюється або рекомендується і порядок ціноутворення у будівельній галузі. Таким чином, виходячи з ринки будівельної продукції розгалужена система підприємств будівельної галузі (безпосередньо виробничі будівельні підприємства і організації, будівельні підприємства й організації інших міністерств та відомств, підприємства з виробництва будівельних матеріалів і конструкторів, виробництво матеріально-технічних ресурсів іншими галузями (виробництво будівельної техніки, хімічна промисловість, тощо); транспортні підрозділи, підприємства й організації науково-дослідницької сфери, девелопменські фірми, інвестиційні та інвестиційно-страхові фонди, а також система регіональних органів управління і координації взаємодії учасників будівельного виробництва) створює складні взаємозв'язки, які формують динамічне зовнішнє середовище, надаючи як значні можливості, так і створюючи низку вагомих загроз для їхньої діяльності [8].

Зважаючи на вищезазначені факти, можна виокремити найсуттєвіші чинники, що негативно впливають на розвиток підприємств будівельного комплексу країни:

- скорочення обсягів фінансування та кредитування. У зв'язку з підвищенням ризиків унаслідок високої мінливості оточуючих умов, економічної та політичної нестабільності, трансформаційних процесів в економіці України значно скоротився обсяг фінансування та кредитування. Іноземні інвестори скоротили фінансовий потік, очікуючи більш стабільних умов та скорочення ризиків, що пов'язані з інфляцією, недоліками законодавчих документів. Вітчизняний приватний капітал майже не інвестується, основні стратегії його використання спрямовані на збереження та накопичення;

- відсутність інформаційного забезпечення будівельного ринку. Інформація є розрізною, суперечливою, недостовірною, що створює перешкоди для реалізації проектів будівництва чи реконструкції, впровадження та використання новітніх технологій та матеріалів, інвестування. Перелічене негативно впливає на якість будівельних робіт та послуг. Також слід відзначити пряму залежність конкурентоспроможності виготовленої продукції від наявності якісного інформаційного потоку;

- значні обсяги кредиторської та дебіторської заборгованості та їх нестабільність (табл. 1). Більшість проблем, пов'язаних з управлінням дебіторською та кредиторською заборгованістю, погіршує показники ефективності підприємства, знижує його ліквідність та негативно впливає на рентабельність, платоспроможність та оборотність;

Таблиця 1
Динаміка кредиторської та дебіторської заборгованості будівельних підприємств у 2013–2017 рр.

Рік	Сума дебіторської заборгованості, млн. грн.	Темп приросту, %	Сума кредиторської заборгованості, млн. грн.	Темп приросту, %
2017	136438,4	18,13	95385,1	20,13
2016	115496,3	-6,06	79404,6	-13,99
2015	122948	33,45	92315	25,84
2014	92131,7	-6,83	73358,6	-52,59
2013	98888,6	–	154744,5	–

Джерело: складено на основі [9]

- велика частка витрат у виробництві будівельної продукції та послуг припадає на матеріальні витрати та оплату тепло- та енергопостачання.

Висока вартість матеріалів, що використовуються у виробництві, подорожчання вартості тепла та енергоносіїв призводять до зростання собівартості продукції, послуг, товарів будівельного ринку (табл. 2).

Таблиця 2
Динаміка собівартості будівельних підприємств у 2013–2017 рр.

Період	Собівартість, млн. грн.	Темп приросту, %
2017	197652,3	32,81
2016	148819,6	17,34
2015	126832,3	11,99
2014	113253,7	112,96
2013	53179,8	–

Джерело: складено на основі [9]

Протягом аналізованого періоду собівартість постійно зростає, що значно впливає на вартість будівельної продукції та рентабельність будівельних підприємств. Обмежені фінансові можливості населення щодо отримання будівельної продукції та зростання вартості продукції викликають скорочення попиту та обсягу реалізації продукції;

- низький рівень кваліфікації фахівців. Цей чинник тісно пов'язаний як із загальним рівнем будівельної освіти, який останнім часом значно погіршився, так і з недостатнім зв'язком науки та практики, недосконалістю інформаційного забезпечення щодо новітніх розробок та досліджень із боку науки.

Також одними з чинників, що негативно впливають на стан будівельної галузі України, є значна частка збиткових підприємств (рис. 1) та неефективність санаційних заходів, що проводяться на підприємствах.

Сучасна економічна ситуація є несприятливою для інвестиційного процесу, в умовах обмеженості фінансових ресурсів існуючі проекти мають значні перешкоди в реалізації, більшість переходить до стану незавершених об'єктів, що потребують залучення додаткових ресурсів на утримання та відволікають кошти з основної діяльності та процедури санації. Реалізація таких об'єктів є нерентабельною, підтримка їх у замороженому стані потребує значних вкладень [5].

Підводячи підсумки, слід зазначити, що до першочергових заходів фінансового оздоровлення підприємств будівельного комплексу належать такі:

- режим жорсткого контролю виробничих та адміністративно-управлінських витрат;

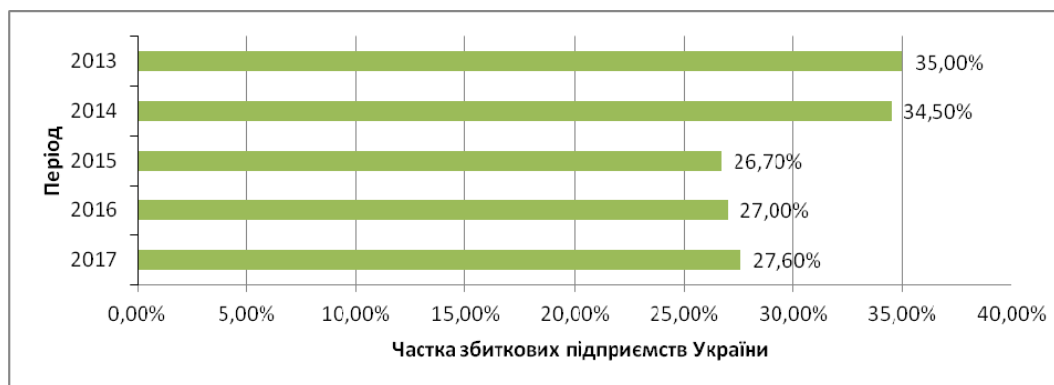

Рис. 1. Динаміка частки збиткових підприємств України

Джерело: складено на основі [9]

- удосконалення організаційної та управлінської структури;
- ліквідація нерентабельних виробничих підрозділів;
- фінансування прибуткових видів виробництва, у разі необхідності – диверсифікація виробництва;
- підвищення ефективності використання основних фондів, зокрема: удосконалення їх структури, реалізація чи здача в оренду основних фондів, що не використовуються в операційній діяльності підприємства;
- стимулювання збуту, пошук нових каналів та ринків, удосконалення маркетингової діяльності підприємства;

- скорочення обсягів дебіторської і кредиторської заборгованості шляхом розроблення ефективної кредитної політики;
- залучення зовнішніх інвестицій або кредитів;
- удосконалення системи та організації бухгалтерського обліку, нормування та контролю використання ресурсів (можливе використання сучасного програмного забезпечення) [7].

Висновки. Отже, підприємствам будівельного комплексу притаманна низка специфічних особливостей, небезпек і загроз, які є нехарактерними для підприємств інших сфер господарської діяльності, тому санаційні заходи повинні передусім бути розроблені з урахуванням наведених особливостей як самої галузі, так і окремих будівельних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Боронос В.Г., Плікус І.Й. Фінансова санація і банкрутство підприємств: конспект лекцій. Суми: Сумський державний університет, 2013. 103 с.
2. Воробйов Ю.М., Воробйова О.І., Блажевич О.Г. Фінансова безпека будівельних підприємств: монографія. Сімферополь: АРІАЛ, 2013. 180 с.
3. Гура Н.О., Гнатенко С.М. Санація підприємства в умовах фінансової кризи та роль контролінгу в її проведенні. Міжнародний збірник наукових праць. 2010. № 1(16). С. 31–36.
4. Куликова Л.В. Сучасні тенденції розвитку будівельних підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2017. № 8. С. 52–55.
5. Литвиненко О.Д. Фінансування будівельних компаній в умовах кризи. Фінансовий простір. 2014. № 1(13). 101–103.
6. Петрищенко Н.А. Бізнес-план як інструмент антикризової політики будівельного підприємства. Науковий огляд. 2016. № 10(31). С. 1–8.
7. Пушкар Т.А., Дяченко К.С. Особливості економічної безпеки підприємств будівельної галузі. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2013. № 2. С. 134–139.
8. Світлична В.Ю. Трансформація обліку та звітності будівельних підприємств як важіль підвищення ефекту синергізму їх функціонування. Науково-технічний збірник. 2008. № 43. С. 255–260.
9. Сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

Спиридонова К. А.

Швец А. А.

Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры

ВЛИЯНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НА ОПРЕДЕЛЕНИЕ ОСНОВНЫХ НАПРАВЛЕНИЙ ИХ САНАЦИИ

Резюме

Проанализировано состояние строительной отрасли Украины. Исследованы специфические особенности функционирования предприятий строительной отрасли и основные направления проведения санационных мероприятий для данных предприятий. На основе проведенных исследований определен комплекс первоочередных мер для проведения санационных мероприятий.

Ключевые слова: санационные меры, финансовое оздоровление, строительная отрасль, банкротство, финансовая нестабильность, неплатежеспособность.

Spiridonova K. O.

Shvets A. O.

Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

INFLUENCE OF BUILDING COMPANIES SPECIFIC FEATURES ON DETERMINATION OF MAIN DIRECTIONS OF THEIR REHABILITATION

Summary

The state of the Ukrainian building industry was analyzed. The building companies' specific features and the main directions of their rehabilitation were investigated. According to the research, a set of priority measures for financial recovery was determined.

Key words: rehabilitation measures, financial recovery, building industry, bankruptcy, financial instability, insolvency.